

JOUNI AVELIN

Tietämättömyys on aikamatkaajan paras kaveri

The *Philosophers' Magazine*ssa (27.6.2017) Kristie Millerillä on ikäviä uutisia viihdemaailmalle: ”Sori vaan, aikamatkaajat. Menneisyyttä ei voi muuttaa.” Televisiosta tutuissa tarinoissa joku matkaa aikojen taa (tai lähettää sinne viestin) ja yrittää muuttaa tapahtumia tai kumota asioita, joita muut aikamatkaajat ovat saaneet aikaan.

Millerin mukaan on helppo ymmärtää, miksi nämä tarinat kiehtovat mieltämme. Voimme pallorella niiden avulla kysymystä nykyhetken pysyvyydestä. ”Me kaikki pohdimme, missä määrin nykyinen minuutemme perustuu tekemiimme valintoihin.” Jos olisimme tehneet toisin, olisimmeko toisenlaisia myös ihmisinä?

Vapaa tahto on siis aikamatkaamisen ehto. Tai pikemminkin aikamatkaamisessa yhdistyvät sekä determinismi että vapaa tahto: syiden ja vaikutusten ketjuja voisikin olla useita.

Filosofit eivät kuitenkaan ihmeemmin innostu aikamatkaamisesta. Aikamatkaaja ei muuta menneisyyttä vaan siirtyy maailmankaikkeudesta toiseen. Jos menneisyyteen matkaava murhaa Hitlerin – merkittävän suosittu esimerkki – kaikki

matkaajan maailmankaikkeudessa pysyy samana, koska hänen lähtiessään matkalle Hitlerin tempaukset ovat jo tapahtuneet. Jos matkaaja olisi murhannut Hitlerin menneisyydessä, murhamatkaa ei olisi, koska ei olisi Hitleriä, joka pitäisi murhata ja niin edelleen.

Aikamatkaaja ei siis siirry menneisyyteen vaan toiseen versioon maailmankaikkeudesta, jonkinlaiseen rinnakkaiseen maailmankaikkeuteen, jossa muutokset tapahtuvat. Menneisyys pysyy silti samana. Hitler on ja pysyy aikamatkaajan maailmankaikkeudessa.

Itse asiassa aikamatkaaja *tietää* jo matkalle lähtiessään, ettei hän murhaa Hitleriä ainakaan omassa maailmankaikkeudessaan.

Miller esittelee toisenlaisen tapauksen. Jos hänellä olisi todisteita kymmenientuhansien ihmisten nälkäkuolemasta joskus menneisyydessä, hän voisi matkustaa menneisyyteen ja opastaa heitä viljelyn jalossa taidossa. Aikamatkallaan hän siis tuottaisi todisteet tästä nälänhädästä. Silloin hänellä olisi kaikki syy uskoa, että hänen tietonsa nälänhädästä voivat olla virheellisiä – olisihan hän itse tuottanut nuo todisteet. Ja koska aikamatkalle lähtiessään hän ei voisi olla täysin varma siitä, onko nälänhätä tapahtunut vai ei, olisi

aivan järkevää lähteä aikamatkalle ja yrittää estää nälänhätä.

Tällöin Miller matkaisi menneisyyteen ja masinoisi todisteet, joiden mukaan nälänhätä tapahtui. Sitten hän matkaisi vielä kauemmas menneisyyteen ja varmistaisi, ettei nälänhätää tapahdu. Miller toteaaakin, että ainoa järkevä syy aikamatkailuun on se, että tietomme menneisyydestä ovat virheelliset tai puutteelliset.

Aikamatkaaminen on siis tietämättömien taidetta. Mitä enemmän menneisyydestä – tai tulevaisuudesta – tiedämme, sitä vaikeampi meidän on kuvitella, että voisimme toimia toisin. Ja koska oletamme, että tiedämme menneisyydestä enemmän kuin tulevaisuudesta, kannattaa suunnata tulevaisuuteen. Ja kaikkien meidän, joita menneisyys huolettaa, on syytä harkita sitä vaihtoehtoa, että tuottaisimme harhaanjohtavia todisteita menneisyyteen. Itse menneisyyttähän se ei muuttaisi, mutta oma toimintamme ainakin tuntuisi järkevältä, jos ajattelisimme, että todisteita voi epäillä.

Kirjallisuus

Miller, Kristie, Sorry, Time Travellers. You Can't Change the Past. *Philosophers' Magazine*. 25.6.2017. Verkossa: philosophersmag.com/essays/166-sorry-time-travellers-you-can-t-change-the-past